

XVIII. TÜRK TARİH KONGRESİ 1-5 EKİM 2018

19- İKTİSAT TARİHİ

OSMANLI GÜMRÜKLERİNDE REFORM VE YABANCI UZMANLAR

Birten Çelik

ODTÜ, Tarih Bölümü

Osmanlı gümrükleri ve gümrük sistemi, 19.yüzyıldan itibaren reformlar ile dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırıldı. Reformlar çerçevesinde gümrükler Rüsumat Emaneti ile merkezi bir yönetime bağlandı ardından da 1861'den itibaren yabancı devletlerle yenilenen ticaret antlaşmaları çerçevesinde tuz ve tütün idareleri ile gümrük yönetimi ve gümrük tarifeleri yeniden düzenlendi. Bu arada iç ticareti canlandırmak amacıyla 1873'te de iç gümrükler kaldırıldı. 1881'de Düyun-u Umumiye Teşkilatı'nın kurulmasının ardından borçlara karşılık gösterilen gümrük gelirlerini güvence altına almak ve uluslararası gümrük tarife sistemi ile uyum sağlamak için kurumsal ve yasal yeni düzenlemeler yapıldı. Bu süreçte Osmanlı hükümetinin, Rüsumat Emaneti dahil birçok devlet kurumunda reform yapmak üzere başta Almanya olmak üzere Avrupa'dan talep ve davet ettiği yabancı uzmanların önemli katkıları oldu. Rüsumat Emanetinde ilk yabancı uzman E. Bertram oldu ve 1881-1884 ve 1886-1899 yılları arasında Rüsumat müsteşarı olarak yaptı. Bertram görev yaptığı dönemde bir yandan hem kendini yabancı uzmanlara alışık olmayan Osmanlı gümrük idaresi ve personeline kabul ettirmeye çalışırken diğer yandan da bu gümrüklerde var olan suistimalleri gidermek ve gümrükleri dünya gümrük sistemine uyumlu bir yapıya kavuşturmak için uğraştı. Avrupa gümrükleri mevzuatlarından da yararlanarak dönemin ihtiyaçlarına bir Gümrük Nizamnamesi hazırladı ancak bu nizamname hayata geçirilemedi. Düyun-u Umumiye'nin kuruluş aşamasında yapılan toplantılarda, Avrupa devletleri ile yapılan ticaret antlaşmaları, Anadolu Osmanlı Demiryolları Şirketi ve Selanik-Manastır Osmanlı Demiryolu Şirketi ile yapılan toplantılarda Osmanlı devletini temsil eden heyetlerde yer aldı. Bertram ayrıca gümrüklerde görev yapacak memurların modern gümrük sistemini öğrenmesi için Gümrük Darüttalimi adıyla bir okul açılmasında öncülük etti. Bu çalışma, Osmanlı gümrüklerinde 19.yüzyılın son döneminde Bertram Efendi örneğinde olduğu gibi yabancı uzmanlar öncülüğünde yapılan reform girişimlerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada Osmanlı arşiv belgeleri ile dönemin gazete ve dergilerinde yer alan haberler ve konuyla akademik yayınlarında yararlanılacaktır.